

PRILOG KATALOGU GRAFIČKOG DJELA MARTINA KOLUNIĆA-ROTE I

RENATA GOTTHARDI

Upoznavanje, preispitivanje i novo vrednovanje kulturne baštine jedan je od značajnih zadataka našega doba. U tom je velikom poslu gotovo sve još pred nama.

Katalog grafičkoga djela Martina Kolunića Rote, znamenitoga grafičara koji je djelovao u drugoj polovici XVI st., neka bude moj skroman doprinos u zajedničkom nastojanju jugoslavenskih povjesnika umjetnosti. Ovaj »Prilog« objavljujem kao prvi ulomak iz veće cjeline. U njemu su, po načelima koje sam obrazložila i primijenila u katalogu »Nizozemska i flamanska grafika, XVI, XVII i XVIII st.«, obrađeni dosada poznati Rotini radovi iz Bogišćeve zbirke, iz Valvasorove zbirke, iz Grafičke zbirke Sveučilišne knjižnice i iz grafičke zbirke Državnoga arhiva u Zagrebu. Obrada listova koji se nalaze u vlasništvu drugih ustanova i osoba, osobito u kolekciji bečke Albertine, zatim ispravljanje i dopunjavanje starih spoznaja i tvrdnja i iznošenje novo otkrivenih činjenica i podataka, sve će to biti predmetom novih »priloga«.

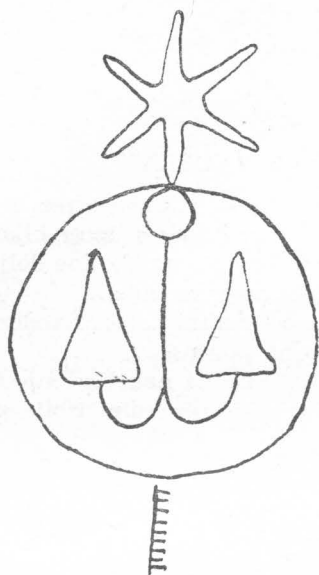
1. ODMOR NA BIJEGU U EGIPAT

Bakrorez; vel. ploče (koje su desni potpuno i nepravilno, a lijevi i gornji rub djelomično odrezani) 328×399, prikaza (kojemu desna strana nije čitava) 327×398 mm; kasniji otisak s upotrebljavane ploče (neke linije nejasne, osobito gore desno na krošnjama drveća). Dosta brojne mrlje od štamparske boje.

Papir žućkast, u njemu desno sa strane vodeni znak: sidro u krugu, iznad zvijezda. Znak je nalik na Briquetov br. 548 (Arnoldstein 1563; varijacije: Arnoldstein 1564, Ljubljana 1568).

Oštećenja brojna: nekoliko defekata od crvotočine (dolje lijevo i u desnom uglu, u sredini i gore lijevo); jedna velika i nekoliko većih zaderotina u gornjem dijelu, zalijepljeno debljim papirom; tri potpuna okomita pregiba i nekoliko manjih, od kojih jedan napukao; veće i manje žućkaste i blijedosmede mrlje.

Signatura dolje na prikazu, pisana kurzivom

desno: Martin Rota;
u sredini: Ticianus Inuentor / 1569

U sredini ispod drveta odmara se mala skupina: Josip, snažan starac, stoji oslonjen o štap; Marija sjedi i obim rukama pridržava golo dijete, Isusa; Ivan Krstitelj, mladić ogrnut krznom, prilazi nudeći plodove što ih ubire mlada žena (anđeo) na prikazu desno. Poviše skupine lebde tri anđelića, pozadi nje prebačena je preko grane draperija. Lijevo sa strane dva zeca, desno sprijeda janje, nešto straga magarac, još više straga jelen. U pozadini vidi se u dubokoj perspektivi pitom gorovit kraj: lijevo je rječica i most preko kojega prelaze dva čovjeka s magarcem, a na vodi čun, zatim su kuće i udaljeno naselje; desno pak su šume i brda. Na nebu oblaci.

Osvjetljenje sprijeda i zdesna.

Bakrorez je svijetao i doimlje se meko. U rukopisu pretežu dulje ili kraće valovite crte. Jače osjenjene partije prednjega plana i oblaka čine pravilni razmaknuti ukršteni potezi. Vedre dijelove neba mahom prikazuju vodoravne usporedne linije. Crtež nije uvijek korektan (npr. skraćenje Josipove desnice). Obrisi uglavnom izvučeni.

Budući da je defektan — zato se i ne vide dvije patke u bari desno što ih opisuju autori, — naš je primjerak kraći od mjera danih u literaturi.

Na poledini je lista tintom potpis Wubitshev. Također se vidi nejasan otisak druge grafike.

Vlasništvo Valvasorove zbirke (sv. II, list 120). Br. fototeke GK 471.

LIT.: Bartsch XVI, 145/2. — Nagler XIII, 453/2. — Kukuljević 374/3. Witt 79/1499. — Briquet 548.

2. MRTVI KRIST SA TRI ANĐELA

Bakrorez; vel. ploče (koje su rubovi odrezani) 419×274, prikaza 416×272 mm; sivkast, jasan otisak s upotrebljavane ploče (nejasne linije, osobito dolje desno; manje ogrebotine dolje lijevo i u sredini). Mjestimično mrlje od štamparske boje.

Papir sivkast, u njemu po sredini nejasan vodeni znak.

Ploča otisnuta okomito na pontuseau.

Oštećenja: papir uz lijevi rub na nekoliko mjesta stanjen; nekoliko manjih žućkastih mrlja; dolje u sredini izbija s poledine crven žig Bogišićeve zbirke.

Signatura na kartuši u podnožju, lijevo i desno od volute, pisana kurzivom: Martinus Rota

Ulaz u kamenu grobnicu ispunjava gotovo čitav prizor. Na prednjem rubu sarkofaga tri anđela pridržavaju u sjedećem stavu mrtvo tijelo Kristovo kojemu je glava klonula na lijevo rame. U uglovima grobnice simboli evanđelista: dolje lijevo lav, desno bik, gore lijevo orao, desno anđeo. Oko toga vidi se oskudna vegetacija.

Osvjetljenje zdesna odozgo i sa strane.

Prikaz je u cjelini svijetao, a osobito su svijetli lik Kristov i vanjski dijelovi pećine. Odnos svijetlih i tamnih partija na ulazu u grobnicu i na sarkofagu dobro je uravnotežen, ali pozadina grobnice izvedena je plošno, bez naglašene dubine. Na liku Krista i na simbolima gotovo i nema ukrštenih crta. Inače su slabije i dublje sjene dane razmaknutim ukrštenim potezima različitih pravaca i nejednakih duljina. Obrisu djelomično izvučeni.

U sredini na tlu razvedena kartuša, na vrhu ukrašena Kristovom glavom s trnovom krunom; ispod nje, u ovalnu dijelu kartuše, latinski natpis, pisan verzalom: .MORS.MEA.VITA.TVA.(ANTONIVS.VERANTIVS) ARCHI.E.PISCOPVS.STRIGO = (NINENSIS.VNGARIE.PRIMAS).D.

Bartsch spominje samo jedno stanje ploče, i to ono na kojemu se ispod prikaza nalazi latinski tekst i adresa izdavača: Hic est lapis — in caput angeli — Benetto Stefani Exc. cum privilegio. — MAVI. Passavant nadopunjuje Bartscha i prema Zaniju navodi drugo stanje, s adresom: Angelus Veronensis. To stanje spominje također Nagler i nadovezuje da je grafiku kopirao E. Sadeler a da druga jedna kopija nosi adresu: Jo. Turpinus excud. Kukuljević prenosi Naglerove podatke, samo što se čini da list koji ima adresu Jo. Turpinusa smatra originalom (»odtisak«), a ne kopisom

(»snimka«) kako je zabilježio Nagler. Inače je Kukuljević natpis ispod prikaza po svoj prilici naveo tačnije i potpunije od svojih prethodnika pa ga vrijedi citirati: *Hic est lapis, qui contemptus est a nobis edificatibus, qui factus est in caput amguli. MA. VI. Benetto Stephani exc. cum privilegio.* Na primjerku Bogišićeve zbirke nema natpisa jer je odrezan s rubovima ploče. Veličina toga primjerka nešto je različita od dimenzija što ga složno daju konzultirani autori.

Na poleđini nejasan otisak druge grafike.

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 1697. Br. fototeke KG 1.

LIT.: Bartsch XVI, 147/14. — Nagler XIII, 454/14. — Kukuljević 375/20. — Passavant VI, 184/14. — Witt 79/1502.

3. SV. JERONIM RAZMIŠLJA O POSLJEDNJEM SUDU

Bakrorez; vel. ploče (koje su rubovi odrezani) 239×185, prikaza 234×180 mm; sivkast, nečist otisak s upotrebljavane ploče (potezi bez oštine, mjestimično, osobito dolje desno, sasvim isprekidani i nejasni). Pojedine mrlje od štamparske boje.

Papir sivkast, nalijepljen na drugi, deblji.

Oštećenja brojna: nekoliko zaderotina uz donji rub, a nekoliko sitnih oderotina uz oba prostrana ruba; više manjih oguljenih mjesta na prednjoj površini i znatno stanjena stražnja površina papira u donjem dijelu; male i slabe žučkaste mrlje.

Signatura dolje na prikazu, pisana kurzivom

u lijevom uglu na kamenu: *Martinus Rota Sibenicensis F / Ioannes Orlandij formis romae 1602;*

u sredini: *Claudij ducheti formis*

Desno uz kameni blok sjedi bradat starac, Jeronim: desnicom je podbočio glavu, a ljevicom pridržava knjigu, kraj koje leži raspelo. Ispod stijene leži na zemlji lav. Iza stijene, u sredini, stoji anđeo i obraćajući se svecu ispruženom desnicom pokazuje prizor u pozadini. Riječ je o zbivanjima posljednjega suda: na nebu se na kugli pojavio Krist, prate ga dva anđela što trube, a na tlu pokojnici ustaju iz grobova, među, njima sasvim u prvom planu i lijevo, jedan kralj kojemu iz utrobe izlaze zmije. U pozadini desno osušeno drvo sa svećevim šešišrom i ruševine neke zgrade. Horizont slijeva zatvaraju šumarci i planine. Na nebu oblaci i duga.

Osvjetljenje slijeva odozgo.

Grafika djeluje svijetlo, osobito prizor u pozadini. Nešto su jači kontrasti svijetlo-tamnoga u prednjem planu, gdje ukršteno razmaknute linije oblikuju gušće sjene. Katkada meki, valoviti potezi završavaju kratkim zarezima i tačkama. Veći dio neba dan je vodoravnim usporednim dugačkim potezima, a zasjenjeni dio kugle koncentričnim linijama. Obrisi djelomično izvučeni (uglavnom u pozadini). Valja istaći da linije u gornjoj petini nemaju oštine

kao u ostalim dijelovima grafike, te se čini da pritisak na papir prilikom otiskivanja nije bio ravnomjeran. U donjem lijevom uglu prikaza, na kamenoj ploči iznad signature, latinski tekst, pisan verzalom: VANITAS VANITAT ET / OIA VANITAS. U donjem desnom uglu prikaza na ploči drugi latinski tekst, također u verzalu, djelomično oštećen: SEPER SONAT IN AVRI / BVS MEIS. ILLA TERIBI / LIS VOX SVRGITE MOR / TVI. VENITE. AD IVDICIVM

Na otvorenoj stranici knjige još jedan latinski tekst u verzalu: D DNE / MISE / RER / E. MEI

Prema navodima Bartscha inventor je bakroreza nizozemski slikar M. Coxcie (Coxcis) (1497—1592), ali je naš majstor imao za predložak grafiku nepoznata autora i dopustio sebi neke izmjene. Nagler je u osnovi prenio to mišljenje, a Kukuljević je očito pogriješio kad je napisao da je Kolunićev rad kopija Coxciejeve slike.

Pored neznatih razlika u dimenzijama naš se primjerak ne poklapa s podacima u literaturi i po tome što nosi također adresu izdavača Orlandija. Rimski bakrorezac Giovanni Orlandi, učenik C. Corta, djelovao je potkraj XVI i u prvoj pol. XVII st.; bijaše vlasnikom umjetničke radionice, ali i trgovine, pa su neki listovi s njegovom adresom — kako spominje Nagler — tek otisci tuđih ploča. Prema tome naš je primjerak otisnut poslije autorove smrti u Orlandijevoj radionici; to je dakle otisak drugoga stanja ploče, koje konzultirana literatura nije poznavala.

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 1700. br. fototeke KG 2.

LIT.: Bartsch XVI, 149/18. — Nagler XIII, 455/18; X, 370. — Kukuljević 376/25.

4. MUČENIŠTVO SV. PETRA IZ REDA DOMINIKANACA

Bakrorez; vel. ploče 395×275, prikaza 399×272, lista 399×279 mm; jasan i dobar otisak s upotrebljavane ploče (mnoge linije retušom zadebljane).

Mjestimično mrlje od stamparske boje.

Papir žućkast, u njemu po sredini neodređeni vodeni znak.

Ploča otisnuta okomito na pontuseau.

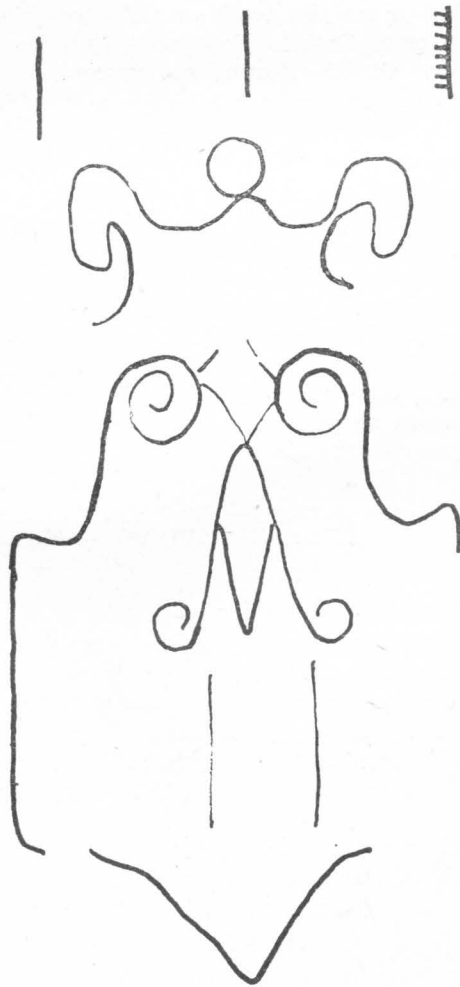
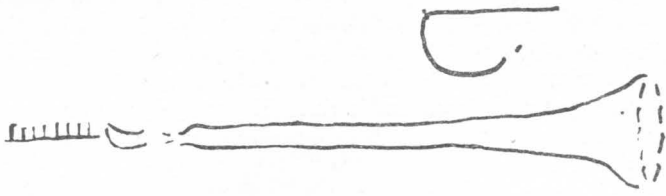
Oštećenja: izrazit vodoravan pregib po sredini otiska; na gornjem i na lijevom rubu sitnije oderotine koje ne zahvaćaju prikaz; manje i veće žućkaste mrlje; gore lijevo upljevci od muha.

Signatura na prikazu, pisana verzalom.

desno na ploči obješenju o deblo: TICIANUS / INVENTOR / MARTINVS / ROTA SIBES^{IS} / .F.

u donjem lijevom uglu: STEFANO / SCOLARI / FORMIS

Prednji plan ispunjavaju tri muškarca u živu pokretu. Snažan

sredovječan čovjek mačem ubija starca koji je pao, dok mladi njegov pratilac bježi ulijevo. I starac i mladić uprli su pogled na nebo gdje se između krošanja pojaviše dva anđelčića. Prizoru ubistva pozadinu čine visoka stabla, dio šume, u dubinu koje nadesno jašu upropanj dva konjanika. Slijeva je pozadina planinski kraj u dubokoj perspektivi. Na nebu oblaci. Prikaz prema gore završava polukružno.

Osvjetljenje odozgo i slijeva.

Virtuozan rad manirističke škole kojemu vrijednost smanjuje izrazito loše skraćene lijeve figure. Ljudske likove, debla i oblake oblikuju meko zaobljene linije. Zasjenjeni dijelovi lijevoga lika i stabala prikazani su pravilnim i razmaknutim ukrštenim potezima; inače na pozadini nema ukrštenih crta. Vedre dijelove neba čine duge vodoravne crte. Osobito detaljno i fino izrađene su biljke u prednjem planu. Obrisi mjestimično izvučeni.

Djelo je nastalo po Tizianovoj slici koja se nalazila u mletačkoj crkvi sv. Ivana i Pavla i izgorjela je 1876. Dimenzije lista Bogišićeve zbirke odgovaraju mjerama Füsslija, a nešto su manje od mjera Bartscha, Naglera i Kukuljevića. Osim toga, na našem je primjerku u adresi izdavača riječ »formis« očitо prvobitna, a riječi »Stefano / Scolari« napisane su nešto drukčijim slovima i na mjestu gdje je prije nesumnjivo bio drugi tekst; od toga se još nazire »Lucae G I (=Lucae Guarinoni)«, tj. upravo ono što literatura navodi kao adresu. Moramo zaključiti da je bakrorez koji opisujemo otisnut u radionici St. Scolarija, bakroresca i trgovca iz druge polovice XVII st., drugim riječima da je otisak drugoga stanja ploče koje literatura ne poznaje.

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 1696. Br. fototeke KG 3.

LIT.: Huber-Rost III, 185/11. — Füssli III, 59/XXXVIII. — Bartsch XVI, 149/20. — Nagler XIII, 455/20; XVI, 160. — Kukuljević 376/27. — Witt 80/1515.

5. MAGDALENA POKAJNICA

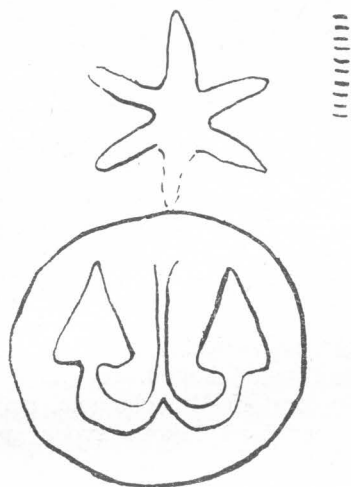
Bakrorez; vel. ploče (koje su rubovi odrezani) 310×210, prikaza 280×205 mm; čist i jasan otisak s dobro očuvane ploče. Ispod prikaza vidljive tanke vodoravne linije za pisanje slova.

Papir žućkast, u njemu dolje po sredini vodeni znak: krug sa sidrom, iznad zvijezda. Znak je donekle nalik na Briquetove br. 485 (Padova 1547; varijacija: Parma 1553), 496 (Reggio d'Emilia 1560—65).

Ploča otisnuta okomito na pontuseau.

Oštećenja: defekt i zaderotina u gornjem desnom uglu; gore u sredini tačkast prodor; uz donji rub papir na tri mjesta izrazito stanjen, isto tako uz oba postrana ruba gotovo na sredini lista; mjestimično slabije žućkaste mrlje.

Signatura pisana kurzivom

dolje desno na prikazu: Martinus Rota Sibenicensis
ispod distiha: Claudi ducheti formis 1570

U prednjem planu, predočena s desnoga boka, kleči mlada žena; ruke je sklopila na molitvu, a oči podigla prema nebu gdje se ukazuju dva anđela s palminom granom. Ženinu glavu, raspuštenih valovitih vlasi, okružuje zrakast nimb. S obje strane stabla rijetke krošnje i polomljenih grana, posvuda oskudna vegetacija. U pozadini na desno pitom naseljen kraj i planinski lanac. U desnom uglu na tlu posuda s poklopcem. Na nebu oblaci.

Osvjetljenje slijeva sa strane.

Bakrorez se odlikuje čvrstoćom i uravnoteženošću kompozicije. Odnosi svjetla i sjene jače su naglašeni u prednjem i u srednjem planu, sjene su izvedene razmaknutim pravilnim ukrštenim potezima. Pozadina je svijetla i meka. Obrisu izvučeni.

Lijevo na prikazu, na kamenoj pločici, latinska posveta, pisana kurzivom: *Ill.^{ri} ac R.^{mo} D. / Joanni Delphino / Torcellen'Episcopo / .D. Ispod prikaza lijevo i desno po latinski distih, pisani također kurzivom: *Te gelidas nemorisq comas frondentis, et inter / Culmina praeupti: montis gens lucida Olympi / / Conuenit orantem pulcherima Magdalena / Atq offert dulcem duro in: certamine palmam**

Autori drže da je inventar bakrorezu bio Tizian.

Na poleđini gore u sredini izbljedjelom tintom: P. mariette 1668.

Osim toga vidi se nejasan otisak druge grafike.

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 1699. Br. fototeke KG. 4.

LIT.: Bartsch XVI, 150/24. — Nagler XIII, 456/24. — Kukuljević 337/31. — Briquet 485, 496.

6. POSLJEDNJI SUD PREMA MICHELANGELOU

Bakrorez; vel. ploče 311×228, prikaza 310×227, lista 317×332 mm; jednoličan sivkast otisak s upotrebljavane ploče (mnogo manjih i većih ogrebotina, osobito s lijeve strane; dosta retuša, pogotovu na licima). Mjestimično mrlje od štamparske boje. U srednjem pojasu lijevo bijela okomita crta nastala prilikom otiskivanja.

Papir deblji, bez vodenoga znaka.

Oštećenja: nekoliko nepotpunih slabijih pregiba; veće i manje blijedosmeđe mrlje; sitne plavkaste mrlje gore lijevo.

Signatura u donjem lijevom uglu na prikazu, pisana kurzivom: Martinus Rota / Sebenicensis F. / 1569.

Prikaz »Posljednjega suda« jest vjerna i detaljna kopija Michelangelove freske u Sikstinskoj kapeli. Jedina je razlika prema predlošku medaljon s portretom Michelangela, smješten gore u sredini iznad konzole što podržava lukove svoda; portretirani lik gleda nalijevo.

Osvjetljenje slijeva sa strane i od središnje skupine s Kristom i Marijom. Veoma kasan otisak, te je većina figura bez plastičnosti. Rukopis je mahom bez ukrštenih linija, tek na mjestu gdje se sukobljuju vodoravne crte neba sa zrakama svjetla što, u obliku mandorle, izbijaju iz središnje skupine, one su nešto češće. Obrisi rijetko izvučeni (ako ne uzmemo u račun retuš).

Portret uokviruje latinski natpis, pisan verzalom: MICHAEL ANGELVS BONAROTVS FLORENT . AN . AGENS LXXIII.

Dolje lijevo kraj signature, na kamenoj grobnoj ploči, latinska posveta, pisana kurzivom: Illmo et R^{mo} Dno D Petro Strozae / S^{mi} D. N Domini Pauli Papae V. / Breuim Secretarum ad Principes / Secretario Virtutum fautori. / M R. DD

Bakrorez »Posljednji sud prema Michelangelu« ide među autorova remek-djela. Smatraju ga veoma rijetkim; svakako je nedovoljno istražen. Bartsch (u »Peintre Graveur«), Nagler i Kukuljević navode da u donjem lijevom uglu, osim signature jednake našoj, stoji posveta i adresa: Ser.^{mo} Emanueli Philiberto Duci. — Martino Rota Sebenicensis F. 1569. — Lucae Guarinony formis. Osim toga spominju da na kasnijem otisku nema adrese izdavača, već da je ostala prazna ploča. Na drugom mjestu, u »Kupferstichkunde«, Bartsch precizira da se signatura, posveta i adresa nalaze na dvije pločice, i to na jednoj: Ser.^{mo} Emanueli Philiberto Sabaudiae Duci D., a na drugoj: Martinus Rota Sebenicensis F. 1564. — Lucae Guarinony formis. Riječ je, dakle, o dvije pločice, a to, začudo, nisu zabilježili ni sam Bartsch u svojem velikom katalogu ni njegovi nasljednici. Na našoj grafici nalazimo signaturu i posvetu na dvije pločice, ali adrese izdavača uopće nema (niti ima za nju mjesta na kojoj od pločica), a posveta je sasvim drukčija od one koju daju autori.

Nažalost, katalozi nam u konkretnu slučaju ne mogu dati sasvim pouzdano orijentacije. Već smo vidjeli kako ne preciziraju broj pločica koje nose tekst. Nadalje, Bartsch u »Kupferstichkunde«, gdje tačno opisuje dvije pločice i natpis na njima, stavlja uz potpis god. 1564, a to je u opreci s ostalim izvorima i svakako neispravno. Zatim, samo Bartsch (u obim djelima) navodi u posveti riječi: ... (Philiberto) Sabaudiae (Duci) ... Najzad, isti Bartsch, kad reproducira tekst, očito je pobrkao na kojoj se od dvije pločice nalazi pojedini njegov dio.

Katalozi isto tako nisu pouzdani kad govore o stanjima ploče. Bartsch (u »Kupferstichkunde«) daje sva obilježja drugoga stanja ploče: prikaz je u cijelosti veoma oštećen, retuširana je dobro i vidljiva samo Haronova barka i osobe u njoj, a adresa je izbrisana i nadomještena pločicom, vjerojatno zato da bi na pločicu bilo stavljeno ime retušera ili novoga izdavača. Kukuljević je istakao da taj rijetki list posjeduje u svojoj zbirci pa navodi da se na jednoj od pločica nalazi posveta: Ilmo. et Rmo. Dno. Petro Strozae Smi. I. N. Domini Pauli Papae V... mum secretarum ad Principes secretario, virtutum fautori. M.G. D.D., a da je druga pločica prazna. Ujedno je dodao da Bottari, kojemu je grafika poznata, smatra da se iza inicijala M.G. krije Mateo Greutern lispravnije (prema Nagleru V, 366): [Mattias Greuter ili Greuther (1564. ili 1566—1638)], strazburški bakrorezac, koji je posljednje godine proveo u Rimu i ondje umro. Posveta našega lista u osnovi odgovara Kukuljevićeve navodu, samo što inicijal glasi: M R. (ovo R kao da je zamijenilo neki drugi znak), i što druga pločica sadržava signaturu.

Je li, dakle, naš »Posljednji sud« rad Kolunićev, otisak dosada nepoznata stanja njegove ploče, ili pak, unatoč Kolunićevoj signaturi, rad M. Greutera? Mogli bismo zamisliti da je Greuter svijesno falsificirao vlastitu kopiju »Posljednjega suda« pretvorivši monogram M.G. u M R. i dopisavši Rotinu signaturu na prvoj pločici; ali je čudno da ni jednom od konzultiranih autora ne bi bio poznat takav falsifikat. Štaviše, Huber-Rost i Nagler navode samo dvije kopije Rotina remek-djela, i to izvrsnu kopiju L. Gaultiera (1552 ili 1560?) (koja je nešto manjega formata i na kojoj Michelangelov lik gleda nadesno) i slabiju kopiju J. Wiericxa (1548—?), a Greuterov rad spominje Nagler jedino u članku o tom bakrorescu, označava ga kao »Posljednji sud prema Michelangelu« i ne dovodi ga u vezu s Rotom. Kukuljević je bez sumnje znao za Greuterovu grafiku (v. gore); ali prvi put je spominje kao kopiju prema Roti (str. 373), a drugi put (str. 377, napomena) identificira je s otiskom drugoga stanja Kolunićeve ploče kako to stanje definira Bartsch u »Kupferstichkunde« (jasno vidljiva i izrađena (retuširana?) samo Haronova barka i likovi u njoj, sve ostalo u obrisima); drugim riječima, čini se da je Kukuljević pobrkao drugo stanje Rotina »Posljednjega suda« i Greuterovu kopiju. (Doduše, izrijeком je kazao da list što ga posjeduje nema signature). Ako je Kukuljevićev podatak

tačan — a morao bi biti, kad je pisac »Slovnika« grafiku imao u svojoj zbirci, — onda rad koji pripisuju Greuteru ima sasvim određene formalne značajke (izrađena samo barka itd.) kakvih naš primjerak, unatoč sličnoj posveti, nipošto nema. Nadalje, ako je Kukuljevićev podatak tačan, a Bartschovi navodi ispravni, moramo zaključiti da Bottari i Kukuljević griješe kad govore o Greuterovu radu; u stvari, oni su pred očima imali otisak trećega stanja Kolu-
nićeve ploče. Uostalom, protiv njihova mišljenja neizravno svjedoči i Nagler, koji u oba svoja djela pod natuknicom »M. Greuter« spominje »Posljednji sud prema Michelangelu«, a pod natuknicama »L. Gaultier« i »J. Wierix« ne zaboravlja spomenuti da su njihovi »Posljednji sudovi« ujedno i kopije prema M. Roti.

Što se tiče našega primjerka iz diskusije proizlazi da on potječe od stanja originalne ploče koje dosada nije bilo opisano. Vjerojatno je oštećenu ploču počeo za drugoga izdavača (zato je adresa izbrisana) retuširati ili sam autor ili netko drugi, i tako je nastalo drugo stanje, koje je prvi odredio Bartsch. Trećim stanjem moramo smatrati ploču u svemu identičnu, samo s posvetom Pietru Stroziju, tajniku Pavla V, koji je bio papom 1605—1621, pa je prema tome nije mogao završiti Rota jer je umro oko 1586. ili 1592. (?); to je, dakle, stanje što su ga opisali Bottari i Kukuljević. Napokon, četvrto je stanje (zasada) ono kojega je naš primjerak otisak. Glavne su mu značajke: retuš je potpuno završen, u posveti je inicijal M R., a na pločici je signatura M. Rote. Uostalom, monogram M R. ne treba nužno da bude inicijal retušera ili izdavača; to bi mogao biti također inicijal osobe koja je naručila otiske i namijenila ih papinu tajniku.

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 8517. Br. fototeke KG 5.

LIT.: Füssli I, 29. — Hubert-Rost III, 186/15. — Bartsch XVI, 151/28. — Bartsch, Kupferstichkunde II, 262-II. — Nagler V, 48,366; XIII, 456/28; XXI, 428/42. — Nagler, Monogramm. IV, 1855/12. — Kukuljević 377/35. — Witt 80/1506.

6a. POSLJEDNJI SUD PREMA MICHELANGELOU (duplikat)

Bakrorez; vel. ploče 309×229, prikaza 307×229, lista 316×235 mm; veoma je kasan i retuširan otisak s upotrebljavane ploče (mnogo manjih i većih ogrebotina, osobito s lijeve strane; dosta retuša, pogotovo na licima). Mjestimično tamniji namazi boje od retuša, prije svega u srednjem pojasu lijevo i sasvim desno, pa na oblacima ispod središnje skupine.

Žućkast papir bez vodenoga znaka.

Oštećenja: papir u cjelini požutio pod utjecajem svjetla; u oba desna ugla blijedosmeđe mrlje.

Signaturu, opis prikaza i rukopis, zatim tekst i diskusioni odlomak v. 6. Valja dodati da je otisak bez sumnje učinjen poslije prethodnoga; dokaz je tome, na primjer što je riječ ANGELVS u medaljonu oštećena, što su neki dijelovi tla slabije vidljivi i, osobito, što je lijeva šaka vraga koji izvire u donjem desnom uglu sasvim

defektna. Osim toga otisak je tamniji, otisnut s više boje, pa su stoga neki likovi pretjerano retuširani ili osjenjeni, a slovo R u inicijalu posvete zamrljano.

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 1698. Br. fototeke KG 6.

LIT.: v. 6.

7. POSLJEDNJI SUD, MOŽDA PREMA TIZIANU

Bakrorez; vel. ploče (koje su rubovi odrezani) 322×234, prikaza 311×231 mm; taman otisak s očuvane ploče. Gore lijevo mrlje od štamparske boje.

Papir bez vodenoga znaka.

Oštećenja: jedna okomita i tri vodoravne duže i kraće raspukline na mjestu pregiba, od toga gornja i donja zalijepljena papirom; uz donji rub sitna zaderotina koja ne zahvaća prikaz; u sredini manje područje stanjena papira; u gornjem lijevom uglu kos, na dnu lista vodoravan slabiji pregib; pojedine sitne rđavosmeđe, zelene i žućkaste mrlje; po sredini desno izbija crvena boja žiga Bogišićeve zbirke, s pozadine.

Signatura ispod prikaza, uključena u posvetu.

Vodoravna linija oblaka dijeli prikaz na dva dijela. U donjem dijelu lijevo mrtvi se dižu iz grobova i anđeli, neki s trubljama, odvode ih u nebo; desno se tijela prokletih i vragova kovitlaju u plamenu, anđeo s mačem u ruci zaustavlja smrt na konju, starca s klepsidrom u ruci i krilata demona s plamenom na dlanu. U sredini arhanđeo Mihajlo mačem obara Lucifera, koji pada u dubinu. U gornjem dijelu središnju grupu s Kristom na čelu okružuju koncentrični krugovi anđela, svetaca, blaženih i starozavjetnih pravednika.

Osvjetljenje odozgo iz sredine.

Virtuozno izveden, kontrastan rad, doimlje se tamno unatoč jačim akcentima svjetla u gornjoj polovici. Gusti potezi, kojima su izvedene gotovo sve sjene, često su ukršteni u različitim smjerovima. Obrisu djelomično izvučeni.

Dolje ispod prikaza latinska posveta, pisana verzalom (s povećanim početnim pismenima): RODOLPHO. II. ROM. IMP. EL. GERM. VNGARIAE. BOEMIAEQ. REGI. INCLITO. \overline{ZC} ARCH. AVSTRIAE. \overline{ZC} / (nešto manje) HVMILL. CLIENTVLIS. SVPPLR. DD. M. D. LXXVI. MARTINVS. ROTA.

U literaturi je prošireno mišljenje da je inventor bakrorezu bio Tizian. Tekst ispod prikaza na našem primjerku u osnovi se podudara s tekstom posvete u katalogima, samo što ga autori navode s manjim pogreškama. Kukuljević je dodao da istoimeni list u Albertini nosi signaturu: Martinus Rota inventor. — Jachomo Franco fece. — Raphael Fastel formis. U konkretnu slučaju riječ je očito o kopiji prema Koluniću.

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 2373. Br. fototeke GK 470.

LIT.: Bartsch XVI, 152/29. — Nagler XIII, 456/29. — Kukuljević 378/36.

8. PORTRET FERDINANDA I

Bakrorez; vel. ploče 218×151, prikaza 183×148, lista 243×177 mm; jasan i čist otisak s dobro očuvane ploče.

Papir sivkast, bez vodenoga znaka.

Oštećenja: nekoliko slabih upljuvaka od muha.

Signatura u donjem desnom uglu ispod teksta, pisana kurzivom: Mar:^{us} Rota. f

Poprsje ozbiljna bradata muškarca s beretom na glavi i s ordenom zlatnoga runa preko krznena ogrtača, prikazano je gotovo potpuno en face.

Osvjetljenje zdesna sa strane.

Remek-djelo grafičkoga umijeća i list duboke psihologije. Rukopis se odlikuje brojnim i virtuozno svladanim načinima izražavanja. Teško je reći da li fine, duže ili kraće, više ili manje zaobljene, meke crte adekvatnije dočaravaju obrasli dio glave ili plemenitu materiju krzna. Velik dio lica ostao je svijetao, bez crta ili dan zarezima i tačkicama, a osjenjeni dijelovi prikazani su finim kratkim ukrštenim potezima, kakve uostalom nalazimo još jedino na osjenjenu dijelu pozadine lijevo. Kapa se također ističe kvalitetom obrade; brojni nabori na njoj i donja strana oboda, veoma tamni, dani su izvanredno gustim, isključivo usporednim crtama, koje se mjestimično gotovo stapaju. Pretežni, neutralni dio pozadine ispunjavaju guste fine vodoravne crte, mjestimično oživljene skupovima tačkica. Ispod prikaza, na ploči urezan, latinski natpis, pisan verzalom (s većim početnim pismenima): FERDINAND. D. G. ROMAN. IMP. SEMPER AVG. / GERMAN. VNGAR. BOHEMIAE, DALM. CROAT. REX / ARCHID. AVSTRIAE DVX BVRGVND. COM. TIROLIS. ZC / M. D. LXXV

Vlasništvo Grafičke zbirke Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Inv. br. 1447. Br. fototeke GK 468.

LIT.: Hubert-Rost III, 185/3. — Bartsch XVI, 155/68. — Nagler XIII, 458/68. — Kukuljević 379/78.

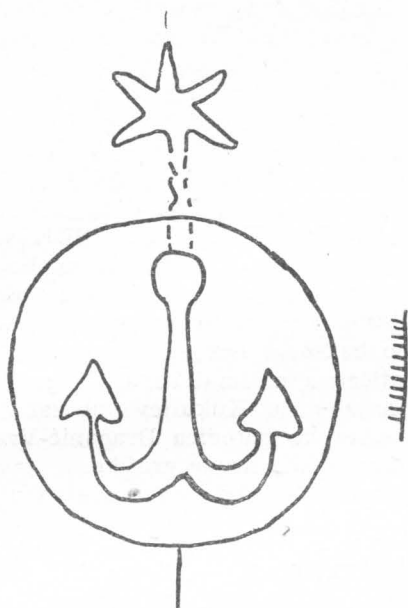
9. PORTRET ANTUNA VRANČIĆA

Bakrorez; vel. ploče 330×222, prikaza 327×199, lista 361×250 mm; lijep, taman otisak s dobro očuvane ploče (manji zarezni). Mjestimično sitne mrlje od štamparske boje.

Papir žućkast, u njemu dolje po sredini vodeni znak: sidro u krugu, iznad zvijezda. Znak je donekle nalik na Briquetove br. 481 (Arnoldstein 1510—14; varijacije: Ljubljana 1514, Treviso 1514—19), 488 (Ferrara 1583), 491 (Firenza 1519, 1521).

Ploča otisnuta okomito na pontuseau.

Oštećenja: pet potpunih vodoravnih pregiba, od kojih posljednji

dolje ispod prikaza, na nekoliko mjesta defektan; dva manja kosa pregiba; manje i veće svijetlosmeđe mrlje.

Signatura dolje desno na prikazu, na fragmentu kamene ploče, pisana verzalom: MARTINVS / ROTA. SI= / BENIC. (Početno M veće od ostalih slova, završno C samo djelomično vidljivo).

Unutar profilirana kamena medaljona predočeno je u profilu nalijevo poprsje starijega bradata muškarca u biskupskoj odjeći. Medaljon je sastavni dio spomenika koji s obje strane završavaju jonski pilastri, a prema gore ornamentiran arhitrav i polukružan zabat sa dvije vaze. Čitav je spomenik na podnožju kojega izbočeni postrani dijelovi nose prikaze dva grada: lijevo je utvrđen grad opasan rijekom (Ostrogon ili Beč?), desno primorski utvrđen grad s otočićem (Šibenik, prema usmenu saopćenju C. Fiskovića). Između izbočenja podnožja okrunjen orao i rogat zmaj drže dva mača, povezana živom grančicom. Na samim izbočenjima stoje lijevo Minerva, desno Merkur. Najzad, poviše arhitrava dva krilata ženska genija pridržavaju nadbiskupski grb.

Osvjetljenje slijeva i odozgo.

Bakrorez je strogo komponiran i virtuozno izveden. Portretirani lik pretežno grade duži i kraći valoviti potezi i tačkice, a u tamnijim dijelovima zaobljene ukrštene crte. Na isti način dana je i pozadina lika. U načelu isti elementi upotrebljeni su također na ostalim

likovima. U prikazu arhitekture osobito dolaze do izražaja kratki potezi i tačkice. Gornji dio neba čine razmaknute vodoravne crte, a oko mitre ukrštene linije. Obrisi djelomično izvučeni.

Medaljon okružuje latinski natpis, pisan verzalom: ANTONIVS VERANCIVS. ARCHIEP. STRIGONI. HVNG. PRIMAS

Na kartuši koja ispunjava gornji dio prikaza također latinski tekst u verzalu: LILIA SEX VERNANT QVAE DE VERANTIA STIRPE / IMPIGER ALCIDESQ SEVIT, PALLASQ RIGAVIT, / AT FOVET EX ALTO QVI CONSPICIT OMNIA PHOEBVS (Neka su slova povećana, a riječi: ... ex alto ... omnia ... posebno istaknute). Natpis po sredini prekidaju rogovi obilja i plameni jezici. Na vrpci povrh mitre još jedan latinski natpis, verzalom: EX ALTO. OMNIA

Bartsch je opisao bakrorez bez natpisa na kartuši, a Nagler već poznaje list identičan s našim i označuje ga kao veoma rijedak otisak prvoga stanja ploče. Kukuljević je zabilježio da originalnu ploču posjeduje šibenska porodica Draganić-Vrančić.

Na poledini nejasan otisak druge grafike.

Vlasništvo grafičke zbirke Državnoga arhiva u Zagrebu. Inv. br. 888. Br. fototeke GK 469.

LIT.: Bartsch XVI, 161/101. — Nagler XIII, 461/101. — Kukuljević 382/115.

9a. PORTRET ANTUNA VRANČIĆA (duplikat)

Bakrorez; vel. ploče 333×219, prikaza 331×216, lista 456×321 mm; otisak s upotrebljavane ploče (neke linije nejasne, npr. lice i dio plašta Minerve, noga Merkura, i dr.; na bijeloj pozadini desno od glave portreta nepravilne ogrebotine). Mjestimično mrlje od štamparske boje. Bijela pruga na lijevoj strani Minervinih grudi nastala vjerojatno prilikom otiskivanja.

U papiru po sredini neodređeni vodeni znak.

Oštećenja dosta brojna: nekoliko defekata od crvotočine (dva uz gornji, tri uz donji i jedan uz lijevi rub), od kojih tri zalijepljena; brojne manje i veće zaderotine uz rubove, osobito uz gornji i desni; potpun vodoravan pri dnu i manji vodoravan pregib po sredini desno; u donjem dijelu prikaza papir na više mjesta oguljen; žućkaste i manje ružičaste mrlje.

Signaturu, opis prikaza i rukopis, zatim tekst i diskusioni odlomak v. 9.

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 2253. Br. fototeke KG 7.

LIT.: v. 9.

10. PORTRET ANTUNA VRANČIĆA

Bakrorez; vel. ploče 237×185, prikaza 232×180, lista 448×310 mm; čist otisak s dobro očuvane ploče (sitni potezi). Mjestimično mrljice od štamparske boje.

Papir žućkast, nešto deblji, bez vodenoga znaka.

Oštećenja: gornji desni ugao oderan; na desnom tri, a na donjem

jedna slaba zaderotina, od kojih su posljednje tri zalijepljene tankim papirom; nekoliko nepotpunih, slabih pregiba u različitom smjeru; osobito na rubovima lista brojne sitne žućkaste mrlje. Signatura dolje desno na prikazu, pisana verzalom: MARTINVS ROTA / SIBENICENSIS

Bradat dostojanstven starac, umorna pogleda, prikazan je u poprsju. Ispred njega stô na kojem ljevicom pridržava dva ukrštena i živom grančicom povezana mača; osim toga na stolu lijevo klepsidra i kompas, desno dvije knjige. Pozadina neutralna; na njoj desno grb ostrogonske nadbiskupije.

Osvjetljenje sprijeda i slijeva sa strane.

Odličan svijetao otisak, virtuozno izveden, djeluje ponešto suho. Brada i dijelovi lica dani su finim zavijenim dužim i kraćim usporednim crtama, stol s predmetima pretežno paralelnim, dosta razmaknutim pravcima. Ukrštene linije čine jače sjene, osobito na desnom rukavu. Svijetli dijelovi odjeće i stola sasvim su bez crta ili su predočeni kratkim potezima i tačkama. Pozadina je izvedena dugim, usporednim i razmaknutim pravcima. Gore lijevo na prikazu latinski natpis, pisan verzalom: ANTONIVS VERANTIVS / ARCHI EPISCOPVS / STRIGONIENSIS / VNGARIE / PRIMAS / ET / LOCVMTENENS / S. C. R. Q. M. / M. D. LXXI.

Prema podacima u literaturi naš »Portret Antuna Vrančića, nadbiskupa ostrogonskoga i primasa Ugarske« jest otisak drugoga, retuširanog stanja ploče, jer u natpisu sadržava riječi: »et locum tenens...«. Kukuljević također spominje da se ploča drugoga stanja još u njegovo vrijeme nalazila u posjedu porodice Draganić-Vrančić u Šibeniku i da jedan kalkografski otisak ima u svojoj zbirci. Po svojstvima otiska a osobito po papiru čini se da je primjerak Državnoga arhiva kalkografski otisak drugoga stanja ploče. Valja dodati i to da je nešto većih dimenzija od podataka u literaturi.

Vlasništvo grafičke zbirke Državnoga arhiva u Zagrebu. Inv. br. 889. Br. fototeke GK 467.

LIT.: Bartsch XVI, 162/102-II. — Bartsch, Kupferstichkunde II, 262-II. — Nagler XIII, 461/102-II. Kukuljević 382/116-II.

11. ALEGORIJA BORBE KRŠĆANA I MUSLIMANA

Bakropis; vel. ploče (koje su rubovi odrezani) i prikaza 151×208 mm; sivkast, dobar otisak s očuvane ploče.

Papir sivkast, bez vodenoga znaka.

Oštećenja teška: brojna mjesta stanjena do defekta; nekoliko crvotočina; više zaderotina uz rubove; nepravilni manji pregibi, papir u cjelini izgužvan. Neki defekti i stanjena mjesta loše zalijepljeni komadićima papira.

Signatura u donjem desnom uglu na prikazu, pisana kurzivom: Martinus Rota Sibinicensis Venetijs / (verzalom) F

Desno skupina kršćanskih vojnika u oklopima, lijevo skupina turskih vojnika u čalmama. Jedni i drugi se upinju da užetima obore stabla suprotne strane. Tursko je stablo izraslo iz leđa aždaje, ogoljelo je, posuto trnjem i već napuklo. Kršćanska su stabla lisnata; jedno izrasta iz leđa lava, drugo iz leđa orla. Golub s tijarom sjedi na vijencu živih grančica što povezuje kršćanska debela, dok drugi na tlu, simbol vjere, kljuca suhu grančicu. Sprijeda oklopljeni vojnik zamahuje sjekirom prema glavi aždaje. U pozadini drugi vojnik sabljom razbija suho granje, a turski vojnici sklopljenih ruku prilaze kršćanima.

Osvjetljenje zdesna odozgo.

Bakropis je građen kontrastima svjetla i sjene, gotovo bez prelaznih tonova. Veći dio zemljišta i nebo potpuno bez linija; naprotiv, gušće sjene dane su razmaknutim ukrštenim potezima. Obrisi likova mahom izvučeni. Alegoriju objašnjava legenda, latinske rečenice, pisane kurzivom, smještene neposredno uz osobu ili predmet na koji se odnose.

Dolje lijevo na kamenu: Timor Domini apponet dies, et / Anni impior, abreuiabatur, prou. Cap. 10;

okomito na turskom stablu: Ab intus. D̄ corde Cogitationes / Male pcedut' Maté. 7 nešto dalje: Cum crepitat sonora Silent.;

iz zmajevih ralja: Ebrietas corpus Dilapidat, m̄tem alienat, et ubi sũ nescio.;

iznad ruku Turaka: Vitia. n. nostra hostes / nostri sut.;

iz prelomljene grane u gornji lijevi ugao (naopačke); Qui se existimat Stare uideat ne Cadat 1 Corinth 10;

na pločici obješenoj o tursko stablo: Funes inferni / Circudedentit (nit nejasno) / m̄pra'uenerut / Métuquei mortis / (nečit.);

iz usta Turčina u pozadini: Mortui sumus peccato.;

ispod nogu ratnika što je okrenut leđima: ne uireat.;

ispred dvojice ratnika u pozadini: Nō ne lux impij extinguetur / Job. 18.

ispred goluba s tijarom: In unitate deus est.;

povrh skupine kršćanskih vojnika: Iniquitates Suae capiūt impiú, et funibus / Peccatos suos constringitur. prouer. 5.;

kraj goluba na podu: Fides maiora facit.;

sprijeda dolje u sredini: Recedat eutera (oštećeno er).

Vlasništvo Bogišićeve zbirke. Inv. br. 2354. Br. fototeke KG 8.

LIT.: Bartsch XVI, 164/112. — Nagler XIII, 462/112. — Kukuljević 383/127.

L I T E R A T U R A

BARTSCH, Adam: Le Peintre Graveur, Vol. XVI. Nouvelle éd. Würzburg 1920.

BARTSCH, Adam: Anleitung zur Kupferstichkunde, Vol. II, Wien 1821.

BRIQUET, C. M.: Les Filigranes. Tom. I, Paris etc. 1907.

- FÜSSLI, H. Rudolph: Kritisches Verzeichniss der besten, nach den berühmtesten Mahlern aller Schulen vorhandenen Kupferstiche. T. I, III, Zürich 1798.
- HUBER, M. ROST, C. C. H.: Handbuch für Kunstliebhaber und Sammler über die vornehmsten Kupferstecher und ihre Werke. Br. III, Zürich 1796.
- KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Ivan: Slovník umjetnikah jugoslavenskih, Zagreb 1858.
- NAGLER, G. K.: Neues allgemeines Künstler-Lexicon, Br. V, X, XIII, XVI, XXI, München 1837-1851.
- NAGLER, G. K.: Die Monogrammisten, Bd. IV. Anastatischer Neudruck, München 1919.
- PASSAVANT, J. D.: Le Peintre-Graveur, Tom. VI, Leipsic 1864.
- VITT, Antony de: Galleria degli Uffizi, Gabinetto dei disegni e delle stampe, La collezione delle stampe, Roma 1938.

SUPPLEMENT AU CATALOGUE DE L'OEUVRE GRAPHIQUE
DE MARTIN KOLUNIĆ ROTA I

RENATA GOTTHARDI

L'oeuvre gravé de Martin Kolunić dit Rota, peintre-graveur de la deuxième moitié du XVIe siècle, Croate d'origine, fait l'objet d'un catalogue raisonné que l'auteur se propose d'exécuter. Jusqu'ici il a étudié les gravures du Maître possédées par la Collection Bogišić à Cavtat, et par la Collection Valvasor, la Collection des estampes de la Bibliothèque universitaire et la collection des estampes d'Archives de l'État à Zagreb; puis il publie ces matériaux, germe du futur catalogue. Le schéma et les principes d'un pareil travail ont été établis et appliqués par l'auteur dans son catalogue des Gravures néerlandaises et flamandes des XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles, appartenant au Cabinet des estampes de l'Académie yougoslave (Zagreb, 1960).

En vertu de ses études l'auteur est arrivé aux conclusions provisoires que voici.

»S. Jérôme méditant sur le jugement dernier« (no. 3) et »Le martyr de S. Pierre de l'ordre des frères prêcheurs« (no. 4) sont les épreuves du deuxième état, inconnu de la littérature. L'une et l'autre portent l'adresse du nouvel éditeur, l'une et l'autre ont été imprimée après la mort de M. Rota; la première en 1602, la seconde dans la deuxième moitié du XVIIe siècle.

Les deux exemplaires du »Dernier Jugement d'après Michel-Ange« (nos. 6 et 6a) sont particulièrement intéressants. Ce sont les épreuves d'un état très tardif, jusqu'ici inconnu, que l'auteur a provisoirement désigné comme quatrième: la planche est retouchée tout entière elle porte la nouvelle dédicace avec les initiales MR et la signature de M. Rota sur la planchette.

Les deux exemplaires du »Portrait de A. Vrančić« en médaillon (nos. 9 et 9a) sont les épreuves du premier état, très rare d'après la littérature.

»Le portrait de A. Vrančić« en face (no. 10), enfin, semble être l'épreuve calcographique du second état.